

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 332.1

О. І. Амоша

доктор економічних наук, професор, академік НАН України

І. Ю. Підоричева

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИДНІПРОВСЬКОГО РЕГІОНУ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

У статті подано та проаналізовано кількісні показники, що характеризують стан інноваційної сфери одного з найбільш технологічно розвинених і потужних багатогалузевих індустриальних і агропромислових регіонів України – Придніпровського регіону. Ідентифіковано ключові проблеми та основні відмінності в рівнях інноваційного розвитку Дніпропетровської, Запорізької та Кіровоградської областей. Сформульовано висновки та пропозиції, спрямовані на розкриття потенціалу областей у сфері інновацій, поліпшення інноваційності та конкурентоспроможності економіки регіону.

Ключові слова: інноваційний потенціал, науково-технічна сфера, промисловий комплекс, Придніпровський регіон.

І. Вступ

На сьогодні, коли національні кордони “стираються” й компанії отримують дедалі більшої свободи в переміщенні своєї виробничої діяльності по всьому світу, регіони з їх локальними конкурентними перевагами стають природними осередками інноваційного розвитку. Відбувається процес формування так званих “полюсів зростання”, “точкових” зон інноваційної активності – одного з найбільш ефективних інструментів підвищення інвестиційної привабливості країни, прискорення дифузії знань, освоєння наукоємних виробництв, мінімізації транспортних та інших витрат. Концепція “полюсів зростання”, запропонована ще на початку 1950-х рр. Ф. Перру й розвинена в працях Ж. Будвіля, П. Потье, Х. Ласуена, довела свою життєздатність у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку, а наразі активно рекомендується західними фахівцями для пострадянських країн у вигляді проектів вільних економічних зон і зон освоєння високотехнологічного виробництва, підприємницьких зон у депресивних регіонах, технополісів, технопарків тощо [37, с. 90–91].

Можливості та тривалість формування таких регіонів значною мірою залежать від наявного в них інноваційного потенціалу, зокрема: кількості наукових організацій, насиченості економіки науковими кадрами, осві-

ченості населення, обсягів фінансування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, рівня інноваційної активності промислових підприємств, динаміки виробництва та реалізації інноваційної продукції тощо. Водночас сукупність накопичених інноваційних ресурсів може бути використана з різним ступенем ефективності або залишитися незатребуваною, якщо не будуть знайдені найбільш перспективні напрями та форми реалізації інноваційного потенціалу.

Зрозуміло, що ніякі ринкові сили з такими масштабними завданнями впоратися не зможуть, навіть не будуть їх ставити. Тим більше це стосується України, перед якою нині постали серйозні виклики, пов’язані із загостренням багатьох соціально-економічних проблем, дестабілізацією політичної та безпекової ситуації, соціальною й психологічною хиткістю суспільства.

Проблематика інноваційного розвитку регіонів є відносно новою в економічній науці: підвищення інтересу до її вивчення припало лише на початок – середину 1990-х рр., що пояснюється значним посиленням конкуренції на світових ринках. Відтоді дослідженню інноваційних процесів, які здійснюються на регіональному рівні, приділяється значна увага. Українські вчені, поряд зі своїми іноземними колегами [48; 49; 51; 54], зробили значний внесок у вирішення проблем інноваційного регіонального розвитку. Зокрема, П. Бубенко [1], Б. Буркинський

[2], З. Варналій [4], З. Герасимчук [10], Є. Лазарєва [23], В. Соловйов [41], Л. Федулова [47], теоретично узагальнюючи нагромаджений досвід, пропонують широкий набір організаційно-економічних заходів щодо раціонального використання та розвитку інноваційного потенціалу, підтримки інноваційної діяльності підприємств на регіональному рівні.

II. Постановка завдання

Проте в умовах глобалізації, поглиблення процесів лібералізації міжнародної торгівлі роль регіонів у забезпеченні інноваційного розвитку економіки все більше зростає, зумовлюючи тим самим наявність багатьох концептуальних, методичних і практичних аспектів невивчених проблем, які потребують свого подальшого розв'язання. У цій статті увага буде сконцентрована на аналізі стану інноваційної сфери одного з найбільш технологічно розвинених і потужних багатогалузевих індустріальних та агропромислових регіонів України – Придніпровського регіону; ідентифікації ключових проблем та основних відмінностей у рівнях інноваційного розвитку Дніпропетровської, Запорізької й Кіровоградської областей; виробленні пропозицій, спрямованих на розкриття потенціалу областей у сфері інновацій, покращення інноваційності та конкурентоспроможності економіки регіону. У цьому полягають цілі нашої статті.

III. Результати

Придніпровський регіон, до складу якого входять Дніпропетровська, Запорізька та Кіровоградська області, відрізняється вагомим *виробничим потенціалом*, представленим практично всіма галузями (видами діяльності) промисловості, серед яких провідне місце посідають такі:

- **гірничо-металургійний комплекс** у складі *добувної промисловості*, на яку припадає 38,3% загального обсягу випуску промислової продукції України [3, с. 45]. Регіон володіє значними запасами рудних ресурсів: *залізних руд* (Криворізький залізорудний басейн, Бєлозерський залізорудний район Запорізької області), *марганцевих* (Нікопольський марганцевий басейн, Великотокмацьке родовище у Запорізькій області), *нікелевих* (Кіровоградська та Дніпропетровська області), *титанових руд* (Дніпропетровська область), *хромової* (Кіровоградська область) та *графітової руди* (Заваллівське родовище у Кіровоградській області), а також родовищами *кам'яного* (Дніпропетровська область) та *бурого вугілля* (міста Павлоград і Александрія), *урану* (Кіровоградська область), *будівельних матеріалів*; *чорної металургії*, підприємств якої (ВАТ “Запоріжсталь”, ПАТ “Електрометалургійний завод “Дніпророспецсталь ім. А. М. Кузьміна”, ВАТ “АрселорМіттал Кривий Ріг” (Криворіжсталь), ПАТ “Євраз – Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського”, ВАТ “Інтер-

пайп Нижньодніпровський трубопрокатний завод”, ПАТ “Інтерпайп Новомосковський трубний завод”, ВАТ “Дніпропетровський трубний завод”, ВАТ “Нікопольський завод сталевих труб “ЮТІСТ” та інші) виробляють 71,9% загальноукраїнського обсягу сталі (без напівфабрикатів), 28,6% готового прокату чорних металів, 69,5% труб, профілів і фітінгів зі сталі [6, с. 218–219]; *кольорової металургії*, представлені виробництвом алюмінію, магнію й титану (ДП “Запорізький титано-магнієвий комбінат”, ВАТ “Запорізький алюмінієвий комбінат”);

- **машинобудування** з такими всесвітньо відомими підприємствами, як ПАТ “Мотор Січ”, ДП “Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова” (Південмаш), ЗАТ “Веста-Дніпро”, ВАТ “Запорізький трансформаторний завод”, ВАТ “Запорізький автомобілебудівний завод”, ВАТ “Науково-виробниче об'єднання “Етал”, ПАТ “Запорізький завод важкого кранобудування”, ПАТ “Дніпроважмаш”, ПАТ “Криворізький турбінний завод “Констар” тощо. *Придніпровський регіон є одним із світових центрів ракетно-космічного будування*. Потужний науково-технічний і виробничий потенціал, сучасні технології та кваліфікований персонал дають змогу ПАТ “Мотор Січ” і ДП “Південмаш” разом із ДП “Конструкторське бюро “Південне” ім. М. К. Янгеля” утримувати провідні світові позиції з випуску авіаційних двигунів для літаків і гвинтокрилів, промислових газотурбінних установок, ракетних двигунів, ракет-носіїв (“Зеніт”, “Дніпро”, “Циклон”), космічних апаратів, які не мають аналогів у світовій практиці;
  - **електроенергетика**, до складу якої входять такі основні енергогенеруючі підприємства: Запорізька АЕС (найбільша в Європі атомна електростанція), ДніпроГЕС, Придніпровська ТЕС, Криворізька ТЕС, Красноутірська гідроелектростанція, Дніпродзержинська гідроелектростанція та Дніпродзержинська теплоелектроцентрально. Питома вага регіону в загальному обсязі виробництва електроенергії в Україні становить 34,1%, при цьому найбільша потужність електростанцій зосереджена в Запорізькій області – 63,9% загальної потужності електростанцій регіону і 20,3% загальної потужності електростанцій України [5, с. 9, 10].
- Придніпровський регіон виробляє 15,4% валового регіонального продукту України, з них 10,1% припадає на Дніпропетровську область, 3,8% – на Запорізьку і лише 1,5% – на Кіровоградську [3, с. 17]. Частка реалізованої регіоном промислової продукції (товарів, послуг) від загального обсягу реалізації по Україні за 2013 р. становила 26,3% [18]. За цим показником Дніпропетровська область

посідає друге місце серед регіонів України, після Донецької області, Запорізька – третє, а Кіровоградська – п'ятнадцяте місце.

Структура випуску та обсягів реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності по областях регіону свідчать про виражений індустріальний характер економіки Дніпропетровської й Запорізької областей та аграрно-індустріальний характер економіки Кіровоградської області (табл. 1, 2). Найважливішими в структурі промислового комплексу Дніпропетровської

області є добувна промисловість (25,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції) і металургійне виробництво (35,7%); Запорізької області – металургійне виробництво (34,6%), машинобудування (20,0%), виробництво та розподіл електроенергії, газу та води (22,5%). Основними галузями переробної промисловості Кіровоградської області є харчова промисловість, яка забезпечує 49,4% від загального обсягу реалізованої промислової продукції області, а також машинобудування (15,3%) (див. табл. 2).

Таблиця 1

Структура випуску за деякими видами економічної діяльності у Придніпровському регіоні за 2012 р. *
(відсотків до підсумку)

Область	Усього	Сільське господарство, лісове та рибне господарства	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
Дніпропетровська	100,0	4,1	16,4	41,0	4,0
Запорізька	100,0	6,7	1,9	52,0	9,5
Кіровоградська	100,0	21,9	3,3	31,2	2,6

* Складено за: [3, с. 61].

Таблиця 2

Структура обсягів реалізованої промислової продукції за деякими видами діяльності у Придніпровському регіоні *
(відсотків до підсумку)

Область	Усього	Добувна промисловість	Переробна промисловість	З переробної промисловості (код за КВЕД-2010 секції С "Переробна промисловість") **			Виробництво та розподіл електроенергії, газу, води
				10–12	24, 25	26–30	
Дніпропетровська	100,0	25,3	62,3	6,9	35,7	6,9	12,4
Запорізька	100,0	2,7	74,8	9,8	34,6	20,0	22,5
Кіровоградська	100,0	3,1	81,7	49,4	8,9	15,3	15,2

* Складено за: [39, с. 27, 28, 31, 32, 35, 36].

**Коди 10–12 включають відповідно виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів; коди 24, 25 – металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, окрім машин і устаткування; коди 26–30 – відповідно виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, виробництво електричного устаткування, виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів, виробництво інших транспортних засобів.

Структурні диспропорції у промисловому комплексі Придніпровського регіону, застаріла виробнича база областей¹ можуть призвести до незворотних процесів консервації неефективної структури виробництва, збереження екстенсивного типу господарювання в добувній промисловості, нерационального використання мінерально-сировинної бази регіону. Зазначені виклики вимагають здійснення системних перетворень, які мають бути пов'язані, насамперед, з пріоритетним розвитком передового виробництва (*advanced manufacturing*) на основі активізації інноваційно-інвестиційної діяльності, застосування наукоємної техніки й прогресивних технологій, повної автоматизації продуктивних сил, екологізації виробництва, розвитку відновлювальних джерел енергії.

Важливою передумовою для технологічного прориву у виробництві конкурентосп-

роможної кінцевої продукції з високою доданою вартістю є належне використання наявного в Придніпровському регіоні **освітнього та науково-технічного потенціалу**. Проте слід зазначити, що розподіл його за областями є незбалансованим. Так, на початок 2013/14 навчального року підготовку кадрів вищої кваліфікації у трьох областях здійснювали 38 вищих навчальних заклади III–IV рівнів акредитації, або 11,7% від загальнодержавної кількості, з них 23 заклади функціонували у Дніпропетровській області, а 10 і 5 – відповідно у Запорізькій та Кіровоградській областях [35, с. 23]. Загалом у них навчалось 202,8 тис. студентів [35, с. 24]: 59,0% у закладах Дніпропетровської області, 35,2% – Запорізької, лише 5,8% – Кіровоградської.

Така сама ситуація спостерігається з рівнем насиченості економіки областей кадрами вищої кваліфікації (табл. 3). Різниця в чисельності докторів наук і кандидатів наук, зайнятих в економіці областей, є вражаючою. Станом на 2013 р. у Дніпропетровській області цей показник був вище, ніж у Кіровоградській, у 16,0 і 6,8 рази відповідно (в абсолютному виразі ця

¹ Значна частина основних фондів областей фізично зношена і морально застаріла. Так, за 2000–2010 рр. знос основних засобів у Дніпропетровській області збільшився на 31,3% (з 47,4 до 78,7%), Запорізькій – на 29,1% (з 43,5 до 72,6%), Кіровоградській – на 50,2% (з 46,5 до 96,7%) (див.: [43, с. 90]).

цифра становила 1006 проти 63 та 5334 проти 781). Порівняно із Запорізькою областю розрив

є менш суттєвим: у 2,5 разу – для докторів наук і 1,9 разу для кандидатів наук [15, 17].

Таблиця 3

Динаміка чисельності фахівців з науковими ступенями, зайнятих в економіці областей Придніпровського регіону, % до загальної чисельності по Україні*

	2010	2011	2012	2013
Доктори наук				
Дніпропетровська	6,3	6,1	6,2	6,1
Запорізька	2,4	2,4	2,4	2,5
Кіровоградська	0,4	0,4	0,4	0,4
Кандидати наук				
Дніпропетровська	6,2	6,1	6,0	5,9
Запорізька	2,9	2,9	3,0	3,0
Кіровоградська	0,9	0,9	0,9	0,9

* Складено за: [17, 28–31].

За підсумками 2013 р., наукові дослідження й розробки в Придніпровському регіоні виконувала 101 наукова організація або 8,8% від загальної кількості по Україні (1143). Ключовими гравцями науково-технічної системи регіону є інститути академічної та галузевої науки. Як видно з рис. 1, майже дві третини наукових організацій регіону розташовані в Дніпропетровській області, в них було зайнято 10,8 тис. осіб (8,4% від загальної чисельності по Україні) [24, с. 32]. Для порівняння: у Запорізькій області наукові та науково-технічні роботи виконували 5,2 тис. осіб (4,1%), у Кіровоградській області – 512 осіб (0,4%) [24, с. 32].

Привертає увагу тенденція щорічного зменшення протягом останніх років кількості наукових організацій, яка супроводжувалася

скороченням чисельності їх працівників (рис.1, 2). Аналогічна тенденція спостерігається й у масштабах держави: за майже п'ятнадцятирічний період – 2000–2013 рр. – кількість наукових організацій України зменшилася на 23,3% [31], у Придніпровському регіоні відсоток скорочення був ще більше – 28,4%. Одночасно виснажувався й кадровий потенціал наукових організацій: за той самий період загальна чисельність працівників у цілому по Україні зменшилася на 34,5% [14; 24, с. 32], у Придніпровському регіоні упродовж 2000–2012 рр. – на 26,5%. Хоча слід констатувати, що ці скорочення, насамперед це стосується чисельності працівників наукових організацій, останніми роками дещо уповільнилися, а чисельність дослідників навіть зросла (див. рис. 1, 2).

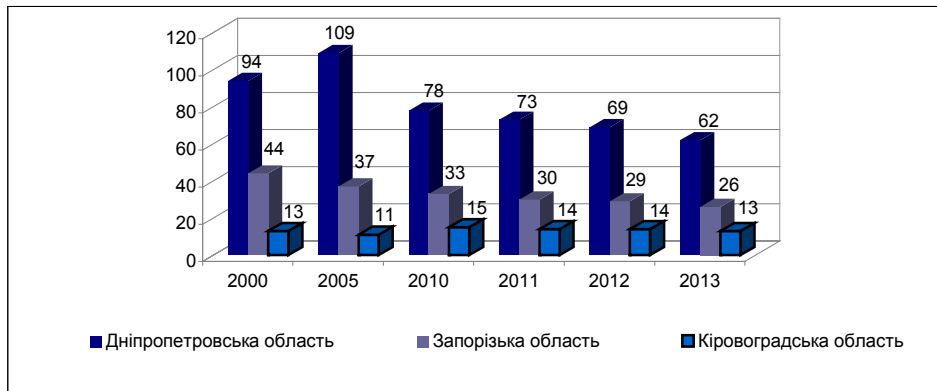

Рис. 1. Динаміка кількості організацій, що здійснювали наукову та науково-технічну діяльність за областями Придніпровського регіону, одиниць *

* Побудовано за: [28–30]

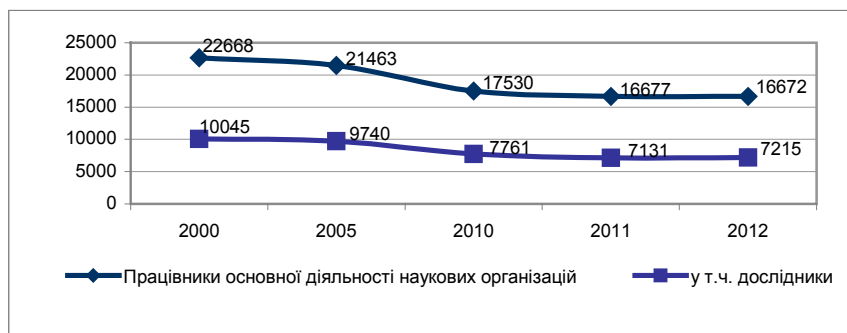

Рис. 2. Динаміка чисельності працівників наукових організацій Придніпровського регіону, осіб *

* Побудовано за: [24, с. 32]

Скорочення кадрового потенціалу наукової сфери відповідним чином позначається на коефіцієнті виконавців наукових та науково-технічних робіт у розрахунку на 1000 зайнятого населення. Так, у 2012 р. цей коефіцієнт становив по Україні в цілому 6,4, так само й у Запорізькій області; дещо більше його значення було в Дніпропетровській області – 7,1,

що, безумовно, є позитивною ознакою регіону. Щодо насиченості економіки Кіровоградської області науковими кадрами, то вона є вкрай низькою й незадовільною, становить реальну загрозу перспективі впровадження в регіоні інтенсивної моделі економічного розвитку (рис. 3).

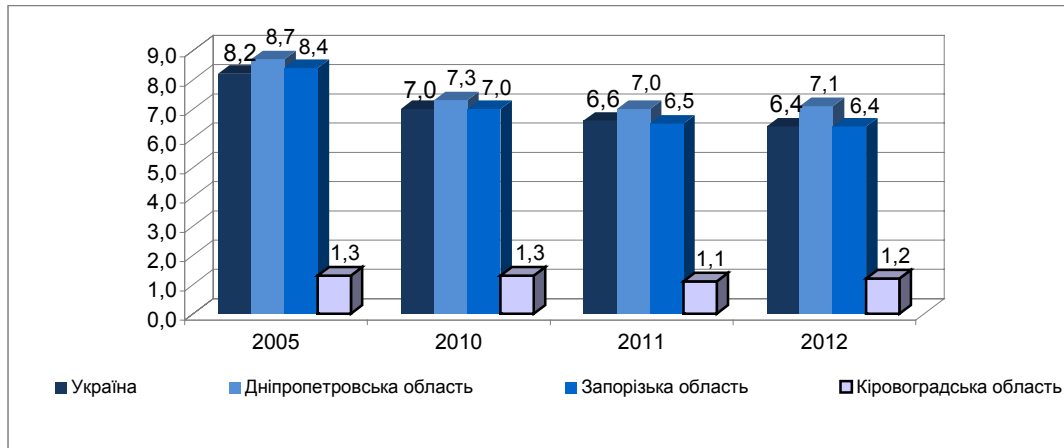

Рис. 3. Динаміка чисельності виконавців наукових та науково-технічних робіт у розрахунку на 1000 зайнятого населення *
* Побудовано за: [24, с. 32; 42, с. 65]

Для порівняння, в інших країнах цей коефіцієнт становив: у Фінляндії – 17,0, Данії – 12,6, Швеції – 10,9, Норвегії – 10,1, Японії – 10,4, США – 9,5. У Польщі (4,1), Італії (4,3), Угорщині (5,3), Чеській Республіці (5,6) він є найменшим серед країн – членів Європейського Союзу (28) і не досягає середнього по ЄС значення – 7,0 [53, с. 153]. Однак тут необхідно враховувати, що в Україні ці дані не виражені в еквіваленті повної зайнятості та включають у себе всіх працівників, які брали участь у науково-дослідній діяльності за основним місцем роботи, у тому числі не на повну ставку, тому вони незіставні з даними інших країн, отриманими на основі еквіваленту повної зайнятості.

Підґрунтям для посилення кадрового потенціалу наукової сфери є підвищення загального рівня освіти населення. Україна має високоосвічену робочу силу: за даними ЮНЕСКО, відсоток населення з вищою освітою у віці від 25 років і старше становить 38% (39,7% жінок). Чисельність осіб з вищою науково-технічною освітою у віці 20–29 років у розрахунку на 1000 осіб зростає протягом 2004–2010 рр. з 41,2 до 49,1. Такі цифри є відносно високими та порівнянні з позиціями більш розвинутих країн [52, с. 5, 16].

Проте, незважаючи на ці позитивні освітні індикатори, останнє дослідження ділового середовища та ефективності підприємств Європейського банку реконструкції та розвитку і Світового банку свідчить, що українським підприємствам не вистачає кваліфікованого персоналу для ефективного управління інноваційною діяльністю та комерція-

лізацією інновацій. Так, частка компаній, які повідомляють про відсутність належних навичок у працівників, приблизно на десять відсоткових пунктів вище, ніж у середньому по країнах Центральної й Південно-Східної Європи [52, с. 5].

Попри це, Україна ще зберігає вагомий інтелектуальний потенціал, здатний до продукування знань світового рівня. У цьому процесі помітну роль відіграє Придніпровський регіон, наукові школи якого вирішують багатопланові завдання в космічній та авіаційній сферах, металургійній та хімічній промисловості, сфері енергозбережних екологічно чистих технологій, гірничій справі, будівництві та сільському господарстві. Щороку кількість виконаних наукових і науково-технічних робіт у регіоні становить близько 3–4 тис. одиниць, у вартісному еквіваленті – понад 1 млрд грн (2011 р. – 1,45 млрд грн, 2012 р. – 1,63, 2013 р. – 1,60 млрд грн) [24, с. 121, 122; 26, с. 142, 143; 32–34]. Причому на Дніпропетровську область припадає основна їх частина: у 2011 р. – 57,9% загального обсягу виконаних у регіоні наукових та науково-технічних робіт, 2012 р. – 57,4, 2013 р. – 63,5%.

Виразеним є інтерес місцевої влади регіону до **інновацій**. Так, у Дніпропетровській області з метою активізації інноваційних процесів реалізуються такі регіональні інноваційно орієнтовані програми розвитку [40]:

1. Регіональна програма інноваційного розвитку на період до 2020 р. від 24.12.2004 р. № 493-24/IV.

2. Регіональна програма охорони та захисту інтелектуальної власності на період до 2020 р. від 24.12.2004 р. № 494-24/IV.
3. Регіональна програма інформатизації “Електронна Дніпропетровщина” на 2014–2016 рр. від 27.12.2013 р. № 506-23/VI.

Комплексною стратегією розвитку Дніпропетровської області на період до 2015 р. [22] також заплановано реалізацію заходів, пов'язаних з модернізацією базових виробництв і розвитком високотехнологічних галузей та інновацій.

У Запорізькій області програми інноваційного (науково-технічного) розвитку наразі відсутні, остання – Цільова економічна програма інноваційного розвитку Запорізької області – діяла упродовж 2008–2012 рр. [38]. Між тим, окремі заходи щодо підтримки інноваційної діяльності в регіоні передбачено в Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 р. в межах пріоритетного напрямку: “Запорізький край – інвестиційно приваблива територія з високотехнологічними індустріальним та аграрним комплексами” [46].

Стратегією економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2015 р. [44] за стратегічним завданням “Підвищення конкурентоспроможності області та зміцнення ресурсного потенціалу” передбачено сприяння створенню та впровадженню інновацій, включаючи розповсюдження сучасних технологій. На цільове розв'язання цієї проблеми спрямована Регіональна програма науково-технічного та інноваційного розвитку Кіровоградської області на 2004–2006 рр. та на період до 2015 рр. [36].

Крім зазначеної вище Стратегії, у Кіровоградській області розроблено Стратегію еко-

номічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2013–2020 рр. на виконання Меморандуму про співробітництво між Кіровоградською обласною радою, Кіровоградською обласною державною адміністрацією, Грамадською радою при Кіровоградській обласній державній адміністрації та Національним інститутом стратегічних досліджень [45]. Реалізація цієї Стратегії зосереджена, зокрема, на підвищенні ефективності інноваційної діяльності в промисловості, розвитку виробництва високотехнологічної продукції машинобудування, приладобудування й харчової промисловості, впровадженні технологічних інновацій в аграрному та промисловому виробництві, побуті й соціальній сфері.

Використання таких інструментів підтримки інноваційної діяльності є виправданими діями регіональної влади, особливо це стосується Дніпропетровської області, де, незважаючи на значний науково-технічний потенціал, спостерігаються обмежені обсяги попиту промислових підприємств на інновації як порівняно з Україною в цілому, так із Запорізькою та Кіровоградською областями зокрема.

Так, якщо у 2005–2006 рр. інноваційна активність промислових підприємств трьох областей була дещо зіставною, то, починаючи з 2011 р., різниця спостерігається доволі суттєва, і лідерські позиції в регіоні стабільно утримує Запорізька область. При цьому слід звернути увагу, що протягом 2005–2010 рр. частка інноваційно активних підприємств Кіровоградської області була вищою за аналогічний показник інших двох областей, і надалі продовжувала зростати (рис. 4).

Приблизно така сама тенденція спостерігається з промисловими підприємствами, що впроваджували інновації (рис. 5).

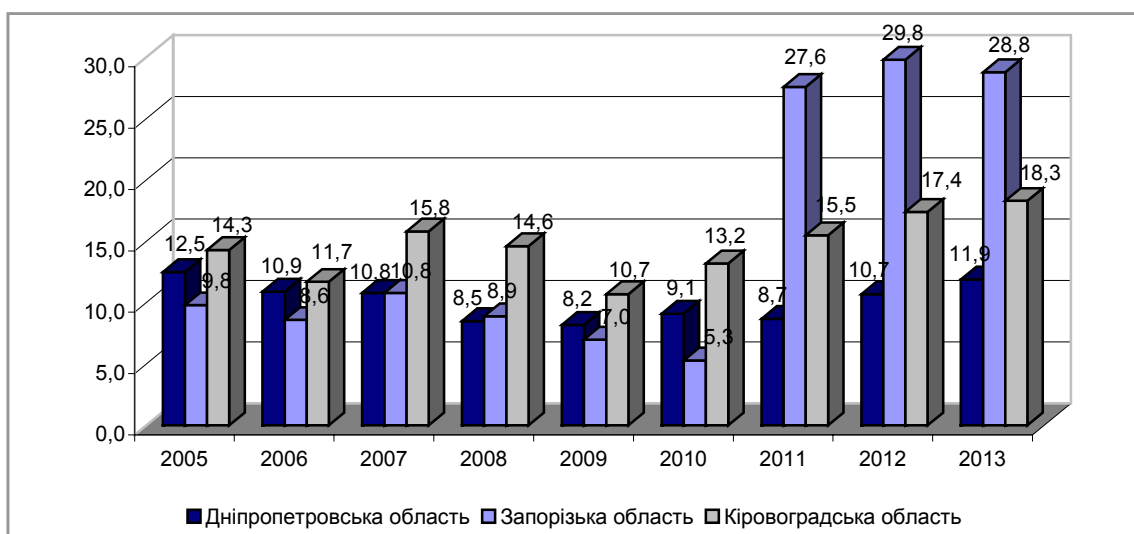

Рис. 4. Динаміка частки інноваційно активних підприємств промисловості в загальній кількості промислових підприємств, % *
Побудовано за: [19–21]

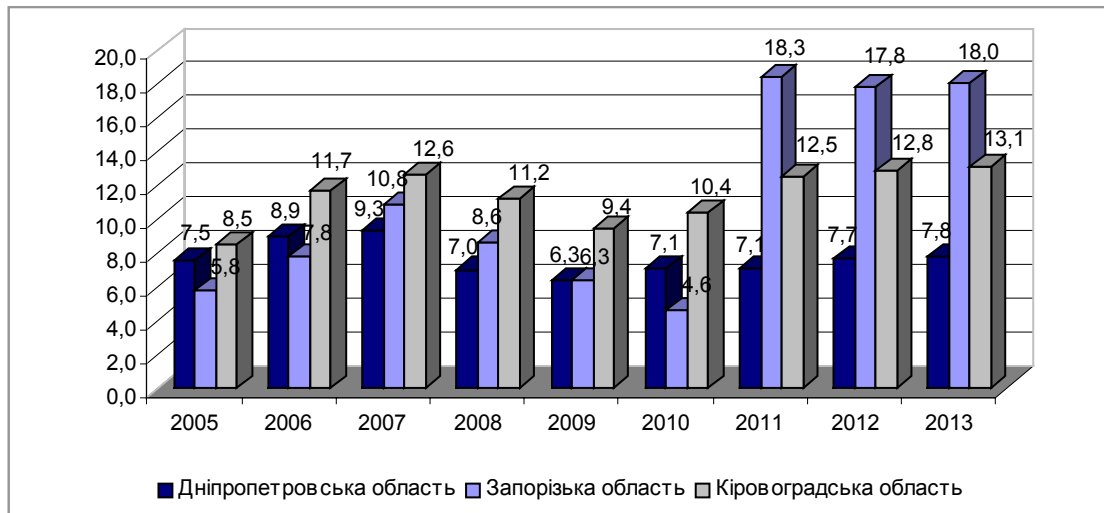

Рис. 5. Динаміка частки промислових підприємств, що впроваджували інновації, в загальній кількості промислових підприємств, % *
Побудовано за: [7–9]

Станом на 2013 р. Запорізька область посідала четверте місце в Україні за кількістю інноваційно активних промислових підприємств, перше – за часткою їх у загальній кількості промислових підприємств. Дніпропетровська область за цими самими показниками була лише сьомою та двадцять першою

місцях відповідно (табл. 4). Це можна пояснити структурною розбалансованістю промислового комплексу області, у якій переважають галузі зі слабкою інноваційною сприйнятливістю: технології гірничодобувної та металургійної галузей є відносно стабільними, а їх продукція – однотипною й нерізноманітною.

Таблиця 4

Інноваційна діяльність промислових підприємств за регіонами *

Області	Кількість інноваційно активних підприємств, одиниць			Частка інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %			Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн			Частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %		
	2012	2013	Ранг 2012/2013	2012	2013	Ранг 2012/2013	2012	2013	Ранг 2012/2013	2012	2013	Ранг 2012/2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Україна	1758	1715	100/100	17,4	16,8	100/100	36157,7	35891,6	100/100	3,3	3,3	100/100
Автономна Республіка Крим	54	50	11/15	16,7	15,2	13/16	519,0	721,1	16/16	2,3	3,3	14/10
Вінницька	50	55	13/14	18,0	19,4	10/8	304,6	498,5	20/19	1,6	2,3	18/14
Волинська	29	23	20/25	12,9	10,5	19/24	164,4	287,0	24/21	1,7	3,0	17/11
Дніпропетровська	78	84	9/7	10,7	11,9	21/21	1692,4	3813,0	8/3	0,8	1,9	23/17
Донецька	91	85	6/6	11,8	10,5	20/24	4975,0	6130,8	2/1	2,2	3,0	15/11
Житомирська	54	57	11/13	16,5	17,5	14/12	751,2	829,3	12/13	5,1	5,5	7/5
Закарпатська	18	15	21/26	8,5	6,9	23/26	1052,5	1363,9	10/9	13,4	15,5	2/1
Запорізька	115	115	3/4	29,8	28,8	1/1	1671,6	1671,1	9/7	2,2	2,3	15/14
Івано-Франківська	89	87	7/5	20,5	21,4	6/3	1707,9	881,6	7/11	7,5	4,3	4/8
Київська	44	68	15/10	9,0	13,5	22/20	635,5	831,4	14/14	1,7	2,4	17/13
Кіровоградська	46	46	14/18	17,4	18,3	11/9	294,2	803,8	21/15	2,8	6,4	13/4
Луганська	64	61	10/11	13,0	11,2	18/23	2786,8	1416,9	4/8	3,4	2,1	12/15
Львівська	101	116	5/3	13,4	16,6	17/14	658,1	849,5	13/12	2,1	3,0	16/11
Миколаївська	114	81	4/8	29,8	24,9	1/4	202,9	639,2	22/17	0,9	3,0	22/11
Одеська	83	69	8/9	22,3	17,6	4/11	887,6	916,8	11/10	3,6	3,6	10/10
Полтавська	29	33	20/22	8,3	8,1	24/25	8227,8	399,6	1/2	14,4	6,5	1/3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Рівненська	36	39	19/20	14,6	14,9	16/18	83,9	111,9	26/25	0,6	0,8	24/20
Сумська	41	32	17/23	18,6	14,0	8/19	2211,1	2328,8	6/6	10,6	10,4	3/2
Тернопільська	50	36	13/21	22,3	17,1	4/13	491,5	155,4	17/23	7,4	2,6	5/12
Харківська	168	182	1/1	22,1	23,2	5/6	2878,0	2972,3	3/5	4,8	4,8	8/6
Херсонська	53	48	12/16	26,1	23,6	2/5	564,8	406,3	15/20	5,6	4,0	6/9
Хмельницька	78	58	9/12	22,5	18,2	3/10	360,5	263,2	18/22	2,3	1,6	14/18
Черкаська	50	47	13/17	16,1	15,0	15/17	346,5	566,9	19/18	1,2	2,0	20/16
Чернівецька	37	30	18/24	18,4	16,5	9/15	132,2	99,9	25/26	3,5	2,6	11/12
Чернігівська	43	45	16/19	20,4	20,7	7/7	190,2	147,9	23/24	1,4	1,1	19/19
м. Київ	130	142	2/2	26,1	25,6	2/2	2343,0	3178,4	5/4	4,4	4,4	9/7
м. Севастополь	13	11	22/27	16,9	11,3	12/22	24,5	7,1	27/27	0,6	0,2	24/21

* Складено за: [16].

Водночас високий показник частки інноваційно активних підприємств промисловості Запорізької області (28,8%), який, до речі, перевищує середнє значення по Україні (16,8%), є ще значно меншим від аналогічного показника провідних індустріальних країн (Німеччина – 81,6%, Бельгія – 67,4, Люксембург – 66,1, Ірландія – 66,0, Швеція і Нідерланди – 60,3, Австрія – 60,2, Фінляндія – 59,2%) [50].

Разом із тим, як показує статистика, результати інноваційної діяльності не завжди є найліпшими в тих регіонах, де сконцентровані інноваційно активні підприємства. Це безпосередньо стосується підприємств Запорізької області, якими у 2013 р. було реалізовано лише 1671,1 млн грн інноваційної продукції, або 2,3% від загального обсягу промислової продукції. В абсолютному значенні це не найкращий показник серед інших регіонів (сьоме місце), наприклад, підприємствами Дніпропетровської області було реалізовано у 2,3 разу більше інноваційної продукції – 3813,0 млн грн (третє місце), а підприємствами Донецької області – у 3,7 разу більше (6130,8 млн грн) (перше місце), хоча інноваційна активність підприємств Донецької області на 18,3% нижча, ніж у Запорізькій.

У відносному значенні, тобто як частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, Запорізька область також знаходиться не в лідерах, а посідає лише чотирнадцяте місце (у 2012 р. – 15). Натомість, Кіровоградська область за цим показником вийшла у 2013 р. на четверте місце, випередивши індустріально розвинуті Дніпропетровську, Донецьку й Запорізьку області (див. табл. 4).

Такі суттєві зміни в рейтингах областей зумовлені, насамперед, їх різною галузевою спеціалізацією, часткою промисловості у валовому регіональному продукті та структурою промисловості. Наприклад, підприємства харчової промисловості та машинобудування є більш сприйнятливими до інновацій, ніж гірничодобувного чи металургійного комплексів, і більшою мірою потребують освоєння інноваційно-ринкових механізмів господарювання для виходу їх виробництв на конкурентоспроможні позиції на світовому й внутрішньому ринках.

Як видно з табл. 5, за показниками впровадження інновацій на промислових підприємствах упродовж останніх років провідне місце в регіоні посідає Запорізька область.

Таблиця 5

**Динаміка показників упровадження інновацій на промислових підприємствах
Придніпровського регіону порівняно з Україною ***

Показники	Роки						
	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %							
Україна	14,8	8,2	10,7	11,5	12,8	13,6	13,6
Дніпропетровська область	13,6	7,5	6,3	7,1	7,1	7,7	7,8
Запорізька область	13,2	5,8	6,3	4,6	18,3	17,8	18,0
Кіровоградська область	7,1	8,5	9,4	10,4	12,5	12,8	13,1
Впроваджено нових технологічних процесів, процесів							
Україна	1403	1808	1893	2043	2510	2188	1576
Дніпропетровська область	149	79	50	57	83	104	51
Запорізька область	130	351	134	170	509	114	207
Кіровоградська область	2	42	26	29	27	31	28
у тому числі маловідходних, ресурсозбережних							
Україна	430	690	753	479	517	554	502

Продовження табл. 5

1	2	3	4	5	6	7	8
Дніпропетровська область	51	42	19	18	34	32	20
Запорізька область	17	93	33	21	52	40	48
Кіровоградська область	1	29	20	18	10	11	14
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань							
Україна	15323	3152	2685	2408	3238	3403	3138
Дніпропетровська область	500	88	104	110	100	164	164
Запорізька область	230	86	132	114	619	446	397
Кіровоградська область	99	33	69	65	46	59	47
з них нових видів техніки							
Україна	631	657	641	663	897	942	809
Дніпропетровська область	21	31	41	49	29	56	57
Запорізька область	36	58	69	48	97	156	193
Кіровоградська область	1	9	33	28	20	22	20

* Складено за: [7–9; 27].

У динаміці, протягом 2000–2013 рр., на підприємствах Дніпропетровської області кількість упроваджених нових технологічних процесів та освоєних інноваційних видів продукції зменшилася у 2,9 і 3,0 разу відповідно, у Запорізькій області ці показники, навпаки, зросли – у 1,6 і 1,7 разу відповідно, однак при цьому становили лише 40,7 і 64,1% рівня 2011 р. У Кіровоградській області кількість упроваджених нових технологічних процесів за той самий період суттєво збільшилася – у 14 разів, але при цьому становила лише 48,3% рівня 2005 р., однак число освоєних інноваційних видів продукції зменшилося у 2,1 разу (див. табл. 5).

Щодо структури загальних інноваційних витрат в областях, то вона також дещо різниться (табл. 6).

Так, у Дніпропетровській та Кіровоградській областях інноваційна діяльність підприємств здійснюється переважно за рахунок закупівлі обладнання: у 2013 р. частка підприємств, що віддавали перевагу цьому напрямку, становила 77,2 і 58,6% відповідно. При цьому в Дніпропетровській області в середньому щорічно за 2010–2013 рр. цей показник зростав на 48,5%, а в Кіровоградській – навпаки, зменшився на 9,9%. Більш досконалою є структура інноваційних витрат підприємств Запорізької області: найбільшу частку (47,0%) у ній у 2013 р. становили витрати на дослідження і розробки, трохи меншу – на закупівлю нового обладнання (43,3%), однак вона також є суттєвою (див. табл. 6).

Таблиця 6

Інноваційні витрати промислових підприємств Придніпровського регіону за напрямками *

Показники	2010		2011		2012		2013	
	млн грн	% до загально-го обсягу	млн грн	% до загально-го обсягу	млн грн	% до загально-го обсягу	млн грн	% до загально-го обсягу
Дніпропетровська область								
Усього	379,9	100,0	950,5	100,0	1120,0	100,0	1057,8	100,0
у тому числі:								
дослідження і розробки	97,7	25,7	121,0	12,7	140,3	12,5	36,3	3,4
інших зовнішніх знань	2,1	0,6	2,9	0,3	2,4	0,2	1,2	0,1
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	249,2	65,6	529,8	55,8	800,0	71,5	815,8	77,2
інші витрати	30,9	8,1	296,8	31,2	177,3	15,8	204,5	19,3
Запорізька область								
Усього	128,6	100,0	800,4	100,0	242,9	100,0	298,6	100,0
у тому числі:								
дослідження і розробки	53,8	41,8	77,0	9,6	66,0	27,2	140,2	47,0
придбання інших зовнішніх знань	0,6	0,5	252,3	31,5	0,2	0,1	0,4	0,1
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	69,9	54,4	418,0	52,3	107,9	44,4	129,2	43,3
інші витрати	4,3	3,3	53,1	6,6	68,8	28,3	28,8	9,6
Кіровоградська область								
Усього	107,4	100,0	138,8	100,0	339,0	100,0	114,7	100,0
у тому числі:								
дослідження і розробки	32,7	30,4	30,6	22,1	31,7	9,3	31,9	27,8
придбання інших зовнішніх знань	0,0004	0,0003	0,2	0,1	0,02	0,006	0,006	0,005
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	68,5	63,8	100,6	72,5	298,9	88,2	67,2	58,6
інші витрати	6,2	5,8	7,4	5,3	8,4	2,5	15,6	13,6

* Складено за: [19–21].

Порівнюючи ці показники з аналогічними по Україні (рис. 6), можна відзначити, що структура витрат Дніпропетровської області є гіршою за загальнодержавну, Кіровоградської області – майже ідентичною, натомість у Запорізькій області вона є прогресивні-

шою, ніж в Україні в цілому, і це незважаючи на позитивну тенденцію збільшення останніми роками витрат українських підприємств на дослідження і розробки, – на 6,7% у 2013 р. порівняно з 2012 р. і на 9,6% відносно 2011 р.

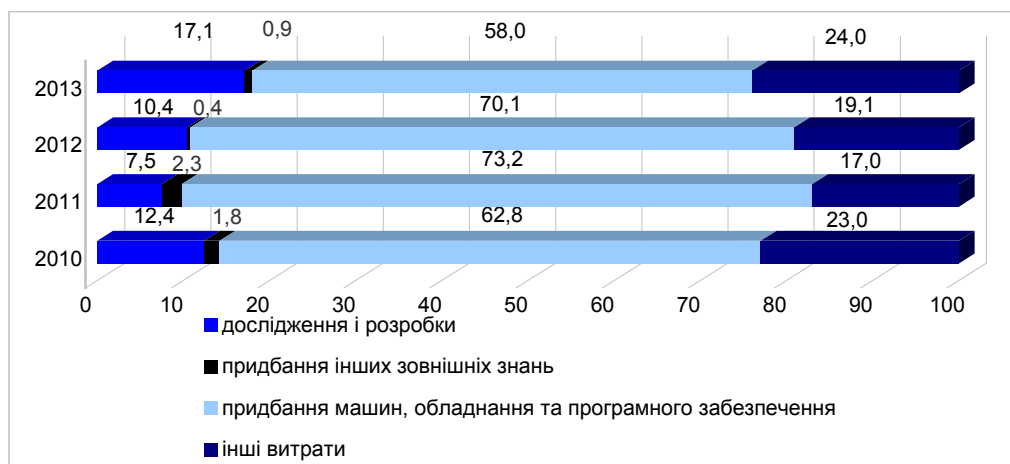

Рис. 6. Розподіл загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності промисловості України, % *
* Побудовано за: [16; 24, с. 173; 25, с. 185; 26, с. 195]

До речі, така структура витрат на інновації характерна для країн з перехідною економікою, які не є світовими технологічними лідерами, тобто працюють “далеко від передового краю технологій” (“behind the technology frontier”). Підприємства їх можуть бути інноваційно активними, однак ці інновації є такими скоріше для самого підприємства або країни, але не для світового ринку. Інноваційна діяльність у цих країнах зосереджена переважно на імпорті технологій, їх адаптації до національних умов та ефективній експлуатації. Частка витрат на закупівлю техніки, обладнання та програмного забезпечення в загальному обсязі витрат на інновації в Україні перебуває в межах нормального діапазону для нових країн – членів ЄС: у Польщі – 87,0%, Румунії – 85,0%, Чеській Республіці – 60,0%, а вже у Португалії є дещо меншою – 53,0%, Угорщині – 52,0,

Італії – 45,0%, Німеччині – 37,0%, у Франції та Фінляндії 18,0% при відповідно 76,0% і 80,0%, що спрямовуються на дослідження і розробки [52, с. 39–40].

Основним і майже єдиним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств: у Дніпропетровській області частка їх у загальному обсязі протягом 2010–2013 рр. коливалася у межах 86,7–98,4%, у Запорізькій області – 81,1–99,9%, у Кіровоградській області – 57,0–99,7% (табл. 7). Домінування власних коштів підприємств серед інших джерел фінансування інноваційної діяльності зумовлено недосконалістю фінансово-кредитної системи України (висока ціна кредитних ресурсів, нерозвиненість фондового ринку тощо), законодавчо неврегульованим процесом залучення коштів місцевих бюджетів на інноваційні цілі.

Таблиця 7

Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості областей Придніпровського регіону*

Показники	2010		2011		2012		2013	
	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу	млн грн	% до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дніпропетровська область								
Усього	379,9	100,0	950,5	100,0	1120,0	100,0	1057,8	100,0
у т.ч. за рахунок коштів:								
власних	329,4	86,7	883,2	92,9	1013,8	90,5	1040,9	98,4
держбюджету	46,2	12,2	56,7	5,9	100,2	8,9	–	–
місцевих бюджетів	–	–	2,9	0,03	0,3	0,03	–	–
позабюджетних фондів	–	–	–	–	–	–	–	–
вітчизняних інвесторів	0,2	0,05	0,1	0,01	0,3	0,03	–	–
іноземних інвесторів	–	–	4,1	0,4	–	–	–	–
кредитів	–	–	–	–	5,4	0,5	–	–
інших	4,1	1,1	3,4	0,4	–	0,5	16,9	1,6

Продовження табл. 7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Запорізька область								
Усього	128,6	100,0	800,4	100,0	242,9	100,0	298,6	100,0
у т.ч. за рахунок коштів:								
власних	127,9	99,5	648,8	81,1	235,4	96,9	298,6	99,9
держбюджету	0,7	0,5	11,8	1,5	1,1	0,5	–	–
місцевих бюджетів	–	–	0,1	0,01	2,7	1,1	–	–
позабюджетних фондів	–	–	–	–	–	–	–	–
вітчизняних інвесторів	–	–	12,7	1,5	–	–	–	–
іноземних інвесторів	–	–	9,5	1,2	–	–	–	–
кредитів	–	–	117,5	14,7	3,7	1,5	–	–
інших	–	–	–	–	0,04	0,01	0,004	0,001
Кіровоградська область								
Усього	107,4	100,0	138,8	100,0	339,0	100,0	114,7	100,0
у т.ч. за рахунок коштів:								
власних	103,2	96,1	137,9	99,4	193,1	57,0	114,3	99,7
держбюджету	–	–	0,7	0,5	–	–	–	–
місцевих бюджетів	0,3	0,3	–	–	–	–	–	–
позабюджетних фондів	–	–	–	–	–	–	–	–
вітчизняних інвесторів	–	–	–	–	–	–	–	–
іноземних інвесторів	–	–	–	–	–	–	–	–
кредитів	3,9	3,6	–	–	145,8	43,0	–	–
інших	–	–	0,2	0,1	–	–	0,4	0,3

* Складено за: [24, с. 186, 187; 26, с. 209; 11–13].

Водночас некоректно було б зводити низьку інноваційну активність підприємств лише до недостатніх обсягів фінансування їх інноваційної діяльності. Причини є значно суттєвішими й полягають у загальній нерозвиненості в Україні конкурентного ринкового середовища як основної рушійної сили інновацій. Керівники підприємств приймають рішення про інвестування коштів на інноваційну діяльність, коли володіють відповідною мотивацією та стимулами нею займатися. В Україні ж слабкість місцевої конкуренції затримує технологічну модернізацію промисловості, а сформована модель господарювання національного підприємства на отримання прибутку не за рахунок вкладання коштів в інновації, а шляхом вилучення понад-доходів від експорту сировини та використання дешевої робочої сили. Наслідком цього стало індиферентне відношення власників підприємств до науки й інновацій, послаблення зв'язків наукової сфери з промисловістю, використання застарілих ресурсо- та енергоємних технологій виробництва. Подолати ці негативні тенденції спроможна лише грамотна, послідовна й комплексна державна інноваційна політика.

IV. Висновки

Підсумовуючи результати дослідження стану, тенденцій та проблем розвитку інноваційної сфери Придніпровського регіону, можна зробити такі висновки:

1. Ресурсне забезпечення та внутрішні резерви Придніпровського регіону дають підстави стверджувати, що він має всі необхідні передумови для суттєвого підвищення інноваційності й конкурентоспроможності регіональної економіки за рахунок більш повного задіяння, раціонально-

го та ефективного використання потенціалу виробничої, науково-технічної й інноваційної сфер. Водночас незбалансованість та нерівномірність його зосередження по областях зумовлює наявність значних диспропорцій у рівнях їх соціально-економічному розвитку. Серед областей регіону Кіровоградська область є найменш потужною, вона забезпечує лише 1,5% валового регіонального продукту України, тоді як на Дніпропетровську та Запорізьку області припадає відповідно 10,1 і 3,8%. Ці дві області мають виражений індустріальний характер економіки, тоді як в економіці Кіровоградської області значну роль відіграє агропромисловий комплекс.

2. Основна частина науково-технічного потенціалу Придніпровського регіону сконцентрована в Дніпропетровській області як за кількістю наукових організацій (майже дві третини наукових організацій регіону) та результативними показниками їх діяльності (63,5% виконаних наукових і науково-технічних робіт у регіоні за підсумками 2013 р.), так і за насиченістю економіки кадрами вищої кваліфікації, чисельністю наукових працівників. За показником насиченості економіки докторами наук і кандидатами наук (коефіцієнт виконавців наукових та науково-технічних робіт у розрахунку на 1000 зайнятого населення) різниця між областями є досить значною: Дніпропетровська область випереджає Кіровоградську область у 16,0 і 6,8 разу відповідно; порівняно із Запорізькою областю розрив є менш суттєвим –

у 2,5 разу для докторів наук і 1,9 разу для кандидатів наук.

3. Вираженим є інтерес місцевої влади регіону до інновацій. У Дніпропетровській області реалізується Регіональна програма інноваційного розвитку на період до 2020 р., а також спеціальні програми, одна з яких спрямована на охорону та захист прав інтелектуальної власності, а інша – на інформатизацію регіону. У Запорізькій й Кіровоградській областях окремі заходи щодо підтримки інноваційної діяльності передбачені у відповідних стратегіях регіонального розвитку. Разом із тим стимулювання інноваційних процесів в областях здійснюється з різним ступенем ефективності.

Аналіз стану інноваційної сфери Придніпровського регіону показав, що за рівнем інноваційної активності, обсягами реалізованої інноваційної продукції, інтенсивністю впровадження інновацій, структурою загальних інноваційних витрат області суттєво різняться між собою. Це зумовлено, насамперед, їх різною галузевою спеціалізацією, часткою промисловості у валовому регіональному продукті та структурою промисловості.

Існує невідповідність значного науково-технічного потенціалу Дніпропетровської області показникам інноваційної активності підприємств, які демонструють обмежені обсяги попиту на інновації як порівняно з Україною в цілому, так із Запорізькою та Кіровоградською областями зокрема. Причини цього частково приховані в тому, що підприємства гірничодобувної та металургійної галузей, які посідають провідне місце у структурі промислового комплексу Дніпропетровської області, мають низьку наукоємність, їх технології є відносно стабільними, а продукція – однотипною й нерізноманітною.

Натомість підприємства харчової промисловості (основний вид діяльності переробної промисловості Кіровоградської області) та машинобудування (найважливіша галузь промислового комплексу Запорізької області) є більш сприйнятливими до інновацій і більшою мірою потребують освоєння інноваційно-ринкових механізмів господарювання для виходу їх виробництв на конкурентоспроможні позиції на світовому й внутрішньому ринках.

4. Починаючи з 2011 р., за показником частки інноваційно активних промислових підприємств у загальній їх кількості лідерські позиції в регіоні стабільно утримує Запорізька область (28,8% станом на 2013 р.). Водночас такий високий показник для України в цілому (середнє значення по Україні – 16,8%) є ще значно меншим від аналогічного показника провідних індустриальних країн. Це зумовлено різними причинами: по-перше, загальною нерозвиненістю в Україні конкурентного ринко-

вого середовища як основної рушійної сили інновацій, слабкістю місцевої конкуренції; по-друге, відсутністю затвердженої державної стратегії інноваційного розвитку України, відповідних інноваційних стратегій та програм їх реалізації в областях; по-третє, сформованою моделлю господарювання, яка націлює підприємства на отримання прибутку не за рахунок вкладення коштів в інновації, а шляхом вилучення понад-доходів від експорту сировини та використання дешевої робочої сили.

Розкриття потенціалу областей у сфері інновацій, зміцнення інноваційного попиту підприємств у традиційних галузях спеціалізації регіону є довготривалим і складним процесом, який потребує більш цілеспрямованих комплексних зусиль на державному й регіональному рівнях. Наявна ситуація вимагає від органів державної влади та місцевого самоврядування активної позиції щодо впливу на інноваційні процеси, яка має виражатися в запровадженні широкого набору інструментів, які не вимагатимуть на поточному етапі значних бюджетних видатків, але завдяки розбудові відповідного мотиваційного поля здатні будуть зміцнити попит підприємств на інновації й посилити інноваційну складову економіки.

5. Установам науково-технічної системи регіону, ключовими гравцями якої є академічні та галузеві інститути, доцільно фокусуватися на пріоритетах і проблемах окремих галузей, де вони можуть стабільно утримувати лідерські позиції, а саме: авіабудуванні та ракетно-космічному будівництві, металургійній промисловості, харчовій промисловості, сфері енергозбережних технологій та відновлювальних джерел енергії. Це надасть можливість підвищити ефективність державної підтримки НДДКР і залучити ресурси приватного сектору економіки, у тому числі шляхом узгодження та координації спільних дій на підставі систематичних консультацій між зацікавленими сторонами. В іншому разі виникає загроза збереження існуючого формального несистематичного характеру зв'язків між науковою сферою та промисловістю.
6. Для ефективного використання наявного в регіоні інноваційного потенціалу потрібно знайти перспективні напрями та форми його реалізації. Це можуть бути вільні економічні зони, особливі економічні зони промислово-виробничого та (або) техніко-впроваджувального типів, промислові й інноваційні кластери тощо. Дослідження відповідних форм реалізації накопиченого в областях потенціалу, визначення напрямів його розвитку та вдосконалення є напрямом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Бубенко П. Т. Інноваційний розвиток регіонів / П. Т. Бубенко, О. Б. Снісаренко. – Харків : Форт, 2009. – 160 с.
2. Буркинський Б. В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіону / Б. В. Буркинський, Є. В. Лазарева. – Одеса : Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України, 2007. – 140 с.
3. Валовий регіональний продукт за 2012 рік : стат. збірник. – Київ, 2014. – 79 с.
4. Варналій З. Регіональна інноваційна політика України: проблеми та стратегічні пріоритети / З. Варналій // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 36–39.
5. Виробництво електроенергії та окремі техніко-економічні показники роботи електростанцій в Україні за 2013 рік : стат. бюлетень. – Київ, 2014. – 17 с.
6. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2013 року : стат. бюлетень. – Київ, 2014. – 226 с.
7. Впровадження інновацій на промислових підприємствах / матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.
8. Впровадження інновацій на промислових підприємствах / матеріали Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.
9. Впровадження інновацій на промислових підприємствах / матеріали Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
10. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм становлення інноваційного потенціалу регіону : монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Куцай ; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. – 216 с.
11. Джерела фінансування інноваційної діяльності / матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.
12. Джерела фінансування інноваційної діяльності / матеріали Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.
13. Джерела фінансування інноваційної діяльності / матеріали Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
14. Експрес-випуск Державної служби статистики України “Виконання наукових та науково-технічних робіт у 2013 році” від 18.04.2013 р. № 148/0/05.Звн-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Експрес-випуск Державної служби статистики України “Доктори наук України у 2013 році” від 30.04.2014 р. № 164/0/05.Звн-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
16. Експрес-випуск Державної служби статистики України “Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2013 році” від 14.04.2014 р. № 131/0/05.Звн-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. Експрес-випуск Державної служби статистики України “Кандидати наук України у 2013 році” від 27.05.2014 р. № 193/0/05/Звн-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
18. Експрес-випуск Державної служби статистики України “Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-грудень 2013 року та індекс обороту (реалізації) в Україні” від 30.01.2014 р. № 57/0/03.1вн-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
19. Інноваційна активність промислових підприємств / матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.
20. Інноваційна активність промислових підприємств / матеріали Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.
21. Інноваційна активність промислових підприємств / матеріали Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
22. Комплексна стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblrada.dp.ua/official-records/complex>.
23. Лазарева Є. В. Методологічні аспекти формування інноваційної системи регіону : монографія / Є. В. Лазарева. – Одеса : Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України, 2010. – 320 с.
24. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. – Київ : ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2013. – 287 с.
25. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. – Київ : ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2012. – 305 с.
26. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. – Київ : ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2011. – 282 с.

27. Наукова та інноваційна діяльність (1990–2013 рр.) : матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
28. Наукові кадри та кількість організацій : матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.
29. Наукові кадри та кількість організацій : матеріали Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.
30. Наукові кадри та кількість організацій : матеріали Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
31. Наукові кадри та кількість організацій : матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
32. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт : матеріали Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua/>.
33. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт : матеріали Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/>.
34. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт : матеріали Головного управління статистики у Кіровоградській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kr.ukrstat.gov.ua/>.
35. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 року : стат. бюлетень. – Київ, 2014. – 165 с.
36. Перелік контрольних програм станом на 18.06. 2014 року : матеріали Кіровоградської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oblrada.kirovograd.ua/Obl_prog/.
37. Підоричева І. Ю. Теорії регіонального зростання та розвитку з інноваційною домінантою / І. Ю. Підоричева // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 1 (25). – С. 87–94.
38. Програми у відповідній сфері : матеріали Запорізької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/article/1825/programi-u-vidpovidniy-sferi.html>.
39. Промисловість України у 2007–2010 роках : стат. збірник. – Київ, 2011. – 307 с.
40. Регіональні програми. Перелік діючих у 2014 році регіональних цільових програм (за напрямками) : матеріали Дніпропетровської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblrada.dp.ua/region-programmes>.
41. Соловійов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : монографія / В. П. Соловійов, Г. І. Кореянко, В. М. Головатюк. – Київ : Фенікс, 2008. – 224 с.
42. Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. – Київ, 2013. – 221 с.; Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. – Київ, 2010. – 203 с.
43. Статистичний щорічник України за 2012 р. / Державна служба статистики України ; за ред. О. Г. Осауленка. – Київ : Держаналітінформ, 2013. – 552 с.
44. Стратегія економічного та соціального розвитку Кіровоградської області на період до 2015 року : матеріали Кіровоградської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekonomika.kr-admin.gov.ua/index.php?action=programa/programa_10.txt/.
45. Стратегія економічного і соціального розвитку Кіровоградської області на 2013–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oleksandria-osvita.edukit.kr.ua/Files/downloads/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf>.
46. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2015 року (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000014/14916/strategy-2015.pdf>.
47. Федулова Л. І. Знаннєвий ресурс та якість життя регіонів України / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 68–83.
48. Asheim B. T. Location, agglomeration and innovation: towards regional innovation system in Norway? [Electronic resource] / B. T. Asheim, A. Isaksen. – Oslo: STEP group, 1996. – 64 p. – Mode of access: <http://www.nifu.no/files/2012/11/STEPrapport13-1996.pdf>.
49. Cooke P. Strategies for regional innovation systems: learning transfer and applications [Electronic resource] / P. Cooke // Centre for advanced Ssudies cardiff university (Prepared for UNIDO World Industrial Development Report). – 2001. – 35 p. – Mode of access: http://www.paca-online.org/cop/docs/P_Cooke_Strategies_for_regional_innovation_systems.pdf.
50. Eurostat (2013) Enterprises by type of innovation [Electronic resource]. – Mode of access: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.
51. Gust-Bardon Natalia Irena Regional development in the context of an innovation process / Natalia Irena Gust-Bardon // Jour-

- nal of Innovation and Regional Development. – 2014. – Vol. 5. – № 4/5. – P. 349–366.
52. Innovation performance review of Ukraine / United Nations Economic Commission for Europe. – New York and Geneva, 2013. – 127 p.
53. OECD (2013), “Researchers”, in OECD Factbook 2013: Economic, Environmental and Social Statistics, OECD Publishing.
54. Pirinen Rauno An action research approach: the actualisation of the three statutory tasks: education, research and development, and regional development / Rauno Pirinen // Journal. of Innovation and Regional Development. – 2012. – Vol. 4. – № 1. – P. 79–95.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2014.

Амоша А. И., Пидоричева И. Ю. Инновационный потенциал Приднепровского региона: состояние, тенденции и проблемы развития

В статье представлены и проанализированы количественные показатели, характеризующие состояние инновационной сферы одного из наиболее технологически развитых и мощных многоотраслевых индустриальных и агропромышленных регионов Украины – Приднепровского региона. Идентифицированы ключевые проблемы и основные различия в уровнях инновационного развития Днепропетровской, Запорожской и Кировоградской областей. Сформулированы выводы и предложения, направленные на раскрытие потенциала областей в сфере инноваций, улучшение инновационности и конкурентоспособности экономики региона.

Ключевые слова: инновационный потенциал, научно-техническая сфера, промышленный комплекс, Приднепровский регион.

Amosha O., Pidorycheva I. Innovative Potential of the Prydniprovsk'kyi Region: Condition, Tendencies and Problems of Development

In article quantitative indices, which characterize a condition of the innovative sphere of one of the most technologically developed and powerful diversified industrial and agro-industrial regions of Ukraine – the Prydniprovsk'kyi region are presented and analysed. Key problems and the main distinctions in levels of innovative development of the Dnepropetrovsk, Zaporozhye and Kirovograd areas are identified.

It is defined that the region has all necessary prerequisites for essential increase of innovation and competitiveness of regional economy due to fuller involvement, rational and effective use of capacity of production, scientific-technical and innovative spheres. However, imbalance and unevenness of its concentration after areas causes existence of considerable disproportions in levels them social and economic development.

The analysis of the innovative sphere of the Dnieper region showed that on the level of innovative activity, volumes of the realized innovative production, with intensity of introduction of innovations, structure of the general innovative expenses of area significantly differ among themselves. It is caused, first of all, by their various branch specialization, a share of the industry in a gross regional product and structure of the industry.

There is a discrepancy of considerable scientific and technical potential of the Dnepropetrovsk area to indicators of innovative activity of the enterprises, which show limited volumes of demand for innovations both in comparison with Ukraine in general, and with the Zaporozhye and Kirovograd areas, in particular. The reasons of it partly root in that fact that the enterprises of the mining and metallurgical branches, taking the leading place in structure of an industrial complex of the Dnepropetrovsk area, have low knowledge intensity, their technologies are rather stable, and production – same and unvaried.

But the enterprises of the food industry (a primary activity of processing industry of the Kirovograd area) and mechanical engineering (the most important branch of an industrial complex of the Zaporozhye area) are more receptive to innovation and more require the development of innovative market mechanisms of managing for an exit of their productions to competitive positions in the world and internal markets. Unlocking the potential areas for innovation is a long and complicated process that requires more focused, comprehensive efforts at the national and regional levels.

Key words: innovative potential, scientific-technical sphere, industrial complex, Prydniprovsk'kyi region.